

13. **Про Положення** про Міністерство культури України : Указ Президента України від 6 квіт. 2011 р. № 388/2011. – Режим доступу : zakon4.rada.gov.ua/laws/show/388/2011.

14. **Про свободу** совісті та релігійні організації : Закон України від 23 квіт. 1991 р. № 987-ХІІ. – Режим доступу : zakon4.rada.gov.ua/laws/show/987-12.

15. **Религиозный** аспект идеологии белорусского государства. – Режим доступа : otherreferats.allbest.ru/law/00116994_0.html.

16. **Российская** цивилизация: этнокультурные и духовные аспекты : энцикл. словарь / ред. кол. : Мchedlov M. P. [и др.] ; авт. кол. : Андреев А. Л. [и др.]. – М. : Республика, 2001. – 544 с.

17. **Совет** по взаимодействию с религиозными объединениями при Президенте Российской Федерации. – Режим доступа : ru.wikipedia.org/wiki.

List of references

1. **Bashirov L. A.** Konstitutsionno-pravovaya baza gosudarstvenno-tserkovnykh otноsheniy v stranah Baltii i SNG / L. A. Bashirov. – Rezhim dostupa : orthodoxia.org/lib/1/1/5/13.aspx.

2. **Verhovskiy A.** Bespokoynoe sosedstvo. Russkaya Pravoslavnaya Tserkov i putinskoe gosudarstvo / Aleksandr Verhovskiy // Verhovskiy A. M. Rossiya Putina. Pristrastnyiy vzglyad / Verhovskiy A. M., Mihaylovskaya E. V., Pribylovskiy V. V. – М. : ROO «Tsentr “Panorama”», 2003. – S. 79 – 134.

3. **Davyidenko S. S.** Sovremennaya veroispovednaya politika v Respublike Belarus (politiko–istoricheskie aspekty) : dis. ... kand. polit. nauk : 23.00.01 / Davyidenko Svetlana Semenovna ; Respublikanskiy institut vysshey shkolyi Belgosuniversiteta. – Minsk, 2002. – Rezhim dostupu : www.ref.by/refs/70/26445/1.html.

4. **Malashenko A.** Islam dlya Rossii / Aleksey Malashenko. – М. : ROSSPEN, 2007. – 192 s.

5. **Maslova I. I.** Svoboda sovesti v Rossii: byit ili ne byit? (o knige A. V. Pchelintseva «Svoboda religii i prava veruyuschih v sovremennoy Rossii». – М. : Yurisprudentsiya, 2007. – 392 s.) / I. I. Maslova // Religiovedenie. – 2008. – № 2. – S. 180 – 182.

6. **Modernizatsiia** Ukrainy – nash stratehichnyi vybir : shchorichne Poslannia Prezydenta Ukrainy do Verkhovnoi Rady Ukrainy. – К., 2011. – S. 27 – 44.

7. **Novitni** ta netradytsiini rehlii, mistychni rukhy u suspilno-politychnii sferi Ukrainy: monohrafiia / V. M. Petryk, Ye. V. Likhtenshtein, S. V. Somin [ta in.] ; za zah. red. Z. I. Tymoshenko. – К. : Vyd-vo Yevrop. un-tu, 2002. – 331 s.

8. **Ob utverzhenii** Polozheniya ob Upolnomochennom po delam religiy i natsionalnostey i ego apparate : postanovlenie Soveta Ministrov Respubliki Belarus ot 15 iyulya 2006 g. № 891. – Rezhim dostupa : laws.newsby.org/documents/sovetm/pos03/sovmin03700.htm.

9. **O Koordinatsionnoy** komissii po voprosam veroispovedaniy pri Pravitelstve Rossiyskoy Federatsii : postanovlenie Pravitelstva Rossiyskoy Federatsii ot 3 apr. 1992 g. № 214. – Rezhim dostupa : base.consultant.ru/cons/cgi/online.cgi?req=doc;base=EXP;n=222925.

10. **O svobode** sovesti i o religioznykh ob'edineniyah : Federalnyi zakon

Rossiyskoy Federatsii ot 26 sent. 1997 g. № 125-FZ. – Rezhim dostupa : constitution.garant.ru/act/right/171640.

11. **O svobode** sovesti i religioznykh organizatsiyah : Zakon Respubliki Belarus ot 26 sent. 1997 g. № 125-FZ. – Rezhim dostupa : pravo.by/main.aspx?guid=3871&p0=v19202054&p2={NRPA}.

12. **O strukture** Pravitelstva Respubliki Belarus : Ukaz Prezidenta Respubliki Belarus ot 5 maya 2006 g. № 289. – Rezhim dostupa : www.pravo.by/main.aspx?guid=3871&p0=p30600289&p2={NRPA}.

13. **Pro Polozhennia** pro Ministerstvo kultury Ukrainy : Ukaz Prezydenta Ukrainy vid 6 kvit. 2011 r. № 388/2011. – Rezhym dostupu : zakon4.rada.gov.ua/laws/show/388/2011.

14. **Pro svobodu** sovisti ta rehliini orhanizatsii : Zakon Ukrainy vid 23 kvit. 1991 r. № 987-ХІІ. – Rezhym dostupu : zakon4.rada.gov.ua/laws/show/987-12.

15. **Religioznyiy** aspekt ideologii belorusskogo gosudarstva. – Rezhim dostupa : otherreferats.allbest.ru/law/00116994_0.html.

16. **Rossiyskaya** tsivilizatsiya: etnokulturniye i duhovnyie aspekty : entsikl. slovar / red. kol. : Mchedlov M. P. [i dr.] ; avt. kol. : Andreev A. L. [i dr.]. – М. : Respublika, 2001. – 544 s.

17. **Совет** по vzaimodeystviyu s religioznyimi ob'edineniyami pri Prezidente Rossiyskoy Federatsii. – Rezhim dostupa : ru.wikipedia.org/wiki.

Надійшла до редколегії 28.01.14

УДК 35.73

Іван КОСТЮК

Національна академія державного управління

при Президентіві України

Дніпропетровський регіональний інститут державного управління

НАУКОВІ КОНЦЕПЦІЇ, ПІДХОДИ ТА МЕТОДИ РЕФОРМУВАННЯ ДЕРЖАВНОГО УПРАВЛІННЯ В УКРАЇНІ

Аналізується доцільність та актуальність реформування державного управління з позиції наукових концепцій, підходів та методів державного управління. Наводиться зарубіжний досвід трансформації державної системи управління та адаптація законодавчої системи під сучасні ринкові відносини в суспільстві. Досліджуються результати реформування державного управління відповідно до національних стратегій розвитку державного управління в Україні.

Ключові слова: державне управління, державна служба, теорії державного управління, методологічні принципи державного управління, концепції державного управління.

© Костюк І. К., 2014

Иван Костюк. Научные концепции, подходы и методы реформирования государственного управления в Украине

Анализируется целесообразность и актуальность реформирования государственного управления с точки зрения научных концепций, подходов и методов государственного управления. Приводится зарубежный опыт трансформации государственной системы управления и адаптация законодательной системы под современные рыночные отношения. Исследуются результаты реформирования государственного управления в соответствии с национальными стратегиями развития государственного управления в Украине.

Ключевые слова: государственное управление, государственная служба, теории государственного управления, методологические принципы государственного управления, концепции государственного управления.

Ivan Kostyuk. Scientific conceptions, approaches and methods of public administration reforming in Ukraine

Expediency and urgency of public administration reforming from the point of scientific conceptions, approaches and methods of public administration view are analyzed. Foreign experience of transformation of the state system of administration and adaptation of the legislative system to the current market relations in society is given. The results of public administration reforming in accordance with national strategies of public administration development in Ukraine are investigated.

Key words: public administration, civil service, public administration theories, methodological principles of government, the concepts of governance.

На засіданні Ради регіонів 21 березня 2013 р. Президент України В. Ф. Янукович зазначив, що «реформа державного управління мусить визначити напрями, механізми, терміни формування ефективного місцевого самоврядування та територіальної організації влади, а також ефективної діяльності державних службовців. Вона повинна бути спрямована на забезпечення надання якісних та доступних публічних послуг, зміцнення інститутів демократії, захист інтересів громадян в усіх сферах життя. Водночас вона має бути гармонійним інструментом, що вибудує якісно нові відносини між державою та територіальними громадами» [4]. Виконання даного завдання неможливо здійснити на основі використання лише практичного досвіду розвинених європейських країн, актуальним питанням постає вивчення сучасних концептуальних, теоретичних і методологічних підходів до реформування державного управління. У зв'язку з недостатньою впорядкованістю теоретичних і методологічних проблем реформування державного управління на підґрунті напрацювань управлінської теорії і практики та потребами наукового аналізу процесу реформування державного управління постає нагальна потреба в більш глибокому вивченні даного питання для визначення шляхів і можливостей подальшого вдосконалення державного адміністрування.

Проблеми сутності, змісту методології та наукових підходів до визначення терміну реформи державного управління досить інтенсивно осмислюються в роботах таких науковців, як Г. Атаманчук, Д. Осборн, Т. Геблер, С. Глазьев, Б. Гурне, Б. Лазарев, Г. Райт, Е. Тоффлер, Ф. Фукуяма, П. Шредер, М. Вебер, А. Файоль, Ф. Гуднау, Л. Уайт, Ф. Тейлор, А. Маслоу, У. Мерфі, М. Фоллет, Д. Макгрегор, а також у дослідженнях українських учених В. Алексєєва, В. Авер'янова, Р. Войтович, В. Бакуменка, В. Лугового, П. Надолішнього, В. Цветкова, В. Шаповала, Л. Шкляра, О. Оржель, О. Палій, І. Кравчук та ін. Однак на даний час залишаються дослідженими не повною мірою питання щодо визначення та аналізу зв'язку між завданням та результатами використання тієї чи іншої наукової концепції, підходів та методів реформування державного управління на практиці та в теорії.

Метою нашого дослідження є аналіз і теоретичне обґрунтування сучасних наукових концепцій, підходів та методів реформування державного управління в Україні та визначення пріоритетності їх використання на сучасному етапі державних перетворень.

Реформування – це цілісний процес, що включає програму дій щодо вирішення системних проблем з метою унеможливлення їх виникнення в майбутньому. Реформування органів влади слід здійснювати в єдності з перетвореннями в інших сферах, спираючись на системний підхід, що враховує причинно-наслідкові взаємозв'язки та взаємозалежності в системі державного управління та в державі загалом [7].

Методологія, як система знань про метод, який зазвичай розуміють як сукупність практичних або розумових прийомів, кроків, інструкцій, дотримання яких забезпечує досягнення бажаних результатів, є основою наукової діяльності. Вона об'єднує знання принципів, підходів, методів та інструментів діяльності. Тому кардинальне оновлення якого-небудь виду діяльності передбачає відповідні кардинальні зміни її методології.

Системний підхід є методом, який дозволяє подати процес реформування державного управління у вигляді системної цілісності, де кожен етап реформ виконує певні функції і завдання. На думку В. Алексєєва, системний підхід у державному управлінні полягатиме у формуванні на підставі довгострокових пріоритетів науково-технологічного розвитку державної політики, для чого державні органи влади використовуватимуть державницький потенціал наукової спільноти (академії наук, наукові ради при суб'єктах державного регулювання), забезпеченні ефективного управління науково-технічною та інноваційною сферою на основі поєднання управлінських, координаційних функцій, фінансових і матеріально-технічних ресурсів [1].

Вітчизняна дослідниця Р. В. Войтович ще одним визначним чинником нинішнього державотворення називає глобалізацію, що обумовлює необхідність вироблення адекватної геополітики держави на основі національної стратегії та подальшого реформування системи державного управління [5, с. 607]. Для успішного реформування вітчизняної системи державного управління необхідно здійснювати децентралізацію й делегування функцій державного управління нижчим рівням влади [5].

Системна модернізація та реформування системи державного управління, як вважають відомі дослідники О. Ю. Оржель, О. М. Палій, І. В. Кравчук, мають зосереджуватися на трьох складових державного управління: інституціях, процесах та людському ресурсі (кадрах) [6].

Принципами реформування державного управління в країнах Західної Європи є: демократизація (відкритість, інформованість, комунікабельність), орієнтації на клієнта, орієнтація на кінцевий результат, рентабельність, простота управління (підвищення оперативності, спрощення управлінських структур), що є притаманним засадам стратегічного планування розвитку сфери суспільної діяльності. Так, із досвіду провідних країн світу відомо, що адміністративний підхід (побудова вертикально інтегрованої структури державного управління) є ефективним для природних монополій, програмно-цільовий підхід (децентралізація державного управління з передачею частини державних функцій безпосередньо суб'єктам діяльності) є доцільним для конкурентного середовища. Оскільки наукова діяльність повинна здійснюватись у конкурентному середовищі, то реформування доцільно проводити паралельно та поетапно [2].

Паралельний підхід означає забезпечення державою процесу реформ у взаємопов'язаних сферах державного управління науково-технічним прогресом (освіта – наука – економіка – «трикутник знань») на спільних засадах. Такими засадами є: 1) реформування системи центральних органів виконавчої влади та їх територіальних органів; 2) удосконалення стратегічного планування в діяльності органів виконавчої влади, поєднання середньострокового планування з бюджетним процесом, упровадження методу управлінської діяльності, що базується на оцінці результатів.

Поетапний підхід передбачає реформування відповідно до готовності суспільства та можливостей влади на здійснення таких структурних реформ. Першим кроком у цьому напрямі може стати модернізація розробленого проекту Стратегії інноваційного розвитку України на 2010 – 2020 рр. з урахуванням завдань прийнятої європейської стратегії «Європа-2020» [6; 12].

Д. Осборн і Т. Геблер, як автори сучасної теорії нового публічного менеджменту (англ. new public management – новий публічний менеджмент), визначили головну ідею теорії, що полягає в зменшенні кількості апарату при підвищенні ефективності його діяльності. На цій основі вони визначили 10 основних принципів реформ для досягнення модернізації державного управління на центральному і місцевому рівнях. Серед основних принципів: партнерство між державним та приватним секторами; надання послуг громадськості; підвищення спроможності забезпечення більш ефективної управлінської діяльності. Основні постулати концепції нового державного управління – це використання в практиці державного управління ринкових моделей регулювання. Мотивація й оцінка діяльності державних службовців будується так, наче вони є учасниками операцій на ринку. Сама структура організації управління публічним сектором розглядається за аналогією зі структурою організації бізнесу. Незважаючи на різні трактування концепції нового публічного менеджменту та розбіжність конкретних форм її практичного застосування, пов'язаних з особливостями окремих країн, головні напрями змін можна звести до такого:

– орієнтування на результати під час ухвалення державно-управлінських рішень (ефективність, результативність, рентабельність та якість послуг);

– скорочення управлінських витрат, штату, ресурсів та урядових функцій через приватизацію та інші ринкові механізми [9].

Також популярним напрямом реформування на сьогодні стала концепція демократичного врядування (концепція «governance» у західній політичній теорії) та концепція суспільно-політичних мереж.

Концепція суспільно-політичних мереж відштовхується від тієї самої основної ідеї, що і новий державний менеджмент: сучасній державі не вдасться забезпечити задоволення суспільних потреб. Але якщо державний менеджмент у пошуках нових управлінських підходів базується на засадах ринкової економіки, то теорія суспільно-політичних мереж виходить із моделі управління публічними справами, що відкриває адміністративні структури не лише перед асоціаціями приватного бізнесу, а й для акторів громадянського суспільства загалом.

Для характеристики та аналізу складних структурних відносин у концепції мереж як ключове введене поняття «суспільно-політична мережа» – сукупність інтегрованих державних та недержавних утворень у різних сферах суспільного життя, учасники яких взаємодіють між собою на підставі спільного інтересу, ресурсної залежності, горизонтальних формальних та неформальних відносин,

просякнених особливою культурою консенсусу з метою спільного вирішення суспільно значущих проблем [8].

Мережевий підхід до державного управління змінює погляд на роль і місце держави в системі виробництва суспільних благ. На відміну від ідеї домінування та незалежності ієрархічно побудованої системи державного управління, у теорії суспільно-політичних мереж державні інститути розглядаються в ситуації рівноправності, тісної взаємозалежності, координації інтересів і обміну ресурсами з іншими громадськими та приватними агентами, залученими у процес ухвалення та реалізації політичних рішень, які б задовольнили всі сторони колективних дій [10].

Отже, аналізуючи причинно-наслідковий зв'язок між проведенням реформ у сфері державного управління та їх результативністю, необхідно зазначити, що наукові концепції, підходи та методи реформування державного управління обумовлювались нагальною потребою політичної еліти держав щодо вдосконалення управлінських функцій, досягнення більшої ефективності у сфері державного управління та, як наслідок цього, уникнення так званого застою у сфері державного управління. Перспективою вдосконалення державного управління в Україні повинно бути ефективне впровадження у практику сучасних концепцій державного управління, що відбудеться в разі реалізації таких передумов: формуванні гнучкої, стабільної та ефективної системи органів виконавчої влади; децентралізації системи державного управління, розвитку партнерства з приватним сектором та багатоаспектної взаємодії з громадськістю; упровадженні електронного врядування; професіоналізації державної служби. Усе це неминуче передбачає реформування системи державного управління, а успіх у реалізації цих реформ потребує досконалої методологічної основи.

Список використаних джерел

1. **Алексєєв В.** Передумови реформування системи державного управління в Україні / Алексєєв Валерій // Держ. упр. та місц. самоврядування : зб. наук. пр. – Д. : ДРІДУ НАДУ, 2009. – Вип. 2 (2). – С. 35 – 42.
2. **Баштанник В. В.** Реформування державного управління в Україні в умовах розвитку сучасних інтеграційних процесів / Віталій Баштанник // Акт. пробл. держ. упр. : зб. наук. пр. – Д. : ДРІДУ НАДУ, 2008. – Вип. 1 (31). – С. 21 – 29.
3. **Бублик С.** Стратегічні напрями реформування державного управління у сфері науково-технологічної діяльності / Сергій Бублик // Держ. упр. та місц. самоврядування : зб. наук. пр. – Д. : ДРІДУ НАДУ, 2011. – Вип. 1 (8). – С. 152 – 157.

4. **Виступ** Президента України на засіданні Ради регіонів 21 берез. 2013 р. – Режим доступу : www.president.gov.ua/news/27195.html.
5. **Войтович Р. В.** Вплив глобалізації на систему державного управління (теоретико-методологічний аналіз) : монографія / Р. В. Войтович ; за заг. ред. В. М. Князєва. – К. : Вид-во НАДУ, 2007. – 680 с.
6. **Європейський** досвід державного управління : курс лекцій / уклад. : О. Ю. Оржель, О. М. Палій, І. В. Кравчук [та ін.]. – К. : Вид-во НАДУ, 2007. – 76 с.
7. **Кульчій І. О.** Теоретичні основи процесу реформування органів виконавчої влади в Україні / І. О. Кульчій // Статистика України. – 2008. – № 4. – С. 86 – 90.
8. **Надолішний П.** Концепція демократичного урядування: сутність і проблеми формування та реалізації / П. Надолішний // Акт. пробл. держ. упр. : зб. наук. пр. – О. : ОРІДУ НАДУ, 2007. – Вип. 2 (30). – С. 46 – 55.
9. **Решота О.** Основні концепції реформування державного управління США та Європейського союзу / О. Решота, В. Решота // Демократичне врядування : наук. вісн. – 2010. – Вип. 6. – Режим доступу : www.lvivacademy.com/visnik6/fail/Reshota.pdf.
10. **Сурмін Ю. П.** Теория социальных технологий : учеб. пособие / Ю. П. Сурмін, Н. В. Туленков. – К. : МАУП, 2004. – 608 с.
11. **Стратегія** інноваційного розвитку України на 2010 – 2020 роки в умовах глобалізаційних викликів / автори-упоряд. : Г. О. Андрощук, І. Б. Жилияєв, Б. Г. Чижєвський, М. М. Шевченко. – К. : Парламент. вид-во, 2009. – 632 с.
12. **Europe 2020:** A strategy for smart, sustainable and inclusive growth. – Access mode : ec.europa.eu/eu2020/index_en.html.

List of references

1. **Aleksieiev V.** Peredumovy reformuvannia systemy derzhavnoho upravlinnia v Ukraini / Aleksieiev Valerii // Derzh. upr. ta mists. samovriadvannia : zb. nauk. pr. – D. : DRIDU NADU, 2009. – Vyp. 2 (2). – S. 35 – 42.
2. **Bashtannyk V. V.** Reformuvannia derzhavnoho upravlinnia v Ukraini v umovakh rozvytku suchasnykh intehratsiinykh protsesiv / Vitalii Bashtannyk // Akt. probl. derzh. upr. : zb. nauk. pr. – D. : DRIDU NADU, 2008. – Vyp. 1 (31). – S. 21 – 29.
3. **Bublyk S.** Stratehichni napriamy reformuvannia derzhavnoho upravlinnia u sferi naukovy-tekhnolohichnoi diialnosti / Serhii Bublyk // Derzh. upr. ta mists. samovriadvannia : zb. nauk. pr. – D. : DRIDU NADU, 2011. – Vyp. 1 (8). – S. 152 – 157.
4. **Vystup** Prezydenta Ukrainy na zasidanni Rady rehioniv 21 berez. 2013 r. – Rezhym dostupu : www.president.gov.ua/news/27195.html.
5. **Voitovych R. V.** Vplyv hlobalizatsii na systemu derzhavnoho upravlinnia (teoretyko-metodolohichniy analiz) : monohrafiia / R. V. Voitovych ; za zah. red. V. M. Kniazieva. – K. : Vyd-vo NADU, 2007. – 680 s.
6. **Yevropeiskiy** dosvid derzhavnoho upravlinnia : kurs lektsii / uklad. : O. Yu. Orzhel, O. M. Palii, I. V. Kravchuk [ta in.]. – K. : Vyd-vo NADU, 2007. – 76 s.

7. **Kulchii I. O.** Teoretychni osnovy protsesu reformuvannia orhaniv vykonavchoi vlady v Ukraini / I. O. Kulchii // Statystyka Ukrainy. – 2008. – № 4. – S. 86 – 90.

8. **Nadolishnii P. P.** Kontseptsiiia demokratychnoho uriaduvannia: sutnist i problemy formuvannia ta realizatsii / P. Nadolishnii // Akt. probl. derzh. upr. : zb. nauk. pr. – O. : ORIDU NADU, 2007. – Vyp. 2 (30). – S. 46 – 55.

9. **Reshota O.** Osnovni kontseptsii reformuvannia derzhavnoho upravlinnia SShA ta Yevropeiskoho soiuзу / O. Reshota, V. Reshota // Demokratychnе vriaduvannia : nauk. visn. – 2010. – Vyp. 6. – Rezhym dostupu : www.lvivacademy.com/visnik6/fail/Reshota.pdf.

10. **Surmin Yu. P.** Teoriya sotsialnykh tehnologiy : ucheb. posobie / Yu. P. Surmin, N. V. Tulenkov. – K. : MAUP, 2004. – 608 s.

11. **Stratehiia** innovatsiinoho rozvytku Ukrainy na 2010 – 2020 roky v umovakh hlobalizatsiinykh vyklykiv / avtory-uporiad. : H. O. Androshchuk, I. B. Zhyliaiev, B. H. Chyzhevskiy, M. M. Shevchenko. – K. : Parlament. vyd-vo, 2009. – 632 s.

12. **Europe 2020: A strategy for smart, sustainable and inclusive growth.** – Access mode : ec.europa.eu/eu2020/index_en.html.

Надійшла до редколегії 09.01.14

УДК 502.5:303.732.4

Юрій СОХА

Львівський коледж будівництва, архітектури та дизайну

ФОРМУВАННЯ ПОНЯТІЙНО-КАТЕГОРІАЛЬНОГО АПАРАТУ ТЕОРІЇ ПРИРОДНО-ТЕХНОГЕННОЇ БЕЗПЕКИ: ДЕРЖАВНО-УПРАВЛІНСЬКИЙ АСПЕКТ

Здійснюється системний аналіз визначальних понять теорії природно-техногенної безпеки. Розкривається суть управління природно-техногенною безпекою.

Ключові слова: безпека, загроза, ризик, система, управління безпекою.

Юрий Соха. Формирование понятийно-категориального аппарата теории природно-техногенной безопасности: государственно-управленческий аспект

Осуществляется системный анализ определяющих понятий теории природно-техногенной безопасности. Раскрывается суть управления природно-техногенной безопасностью.

Ключевые слова: безопасность, угроза, риск, система, управление безопасностью.

Yuriy Soha. Formation of the conceptual category apparatus of the theory of natural technological safety: public-administrative aspect

© Соха Ю. І., 2014

The system analysis of the determinant concepts of the theory of natural technological safety is made. The essence of natural technological safety management is exposed.

Key words: safety, danger, risk, system, security management.

Проблема безпеки людини має глибокі історичні корені й безпосередньо пов'язана з появою людини розумної та необхідністю забезпечення життєдіяльності цього біологічного виду вже на етапі його становлення. Історичний досвід переконливо доводить, що потреба забезпечення безпеки належить до першочергових, основних мотивів діяльності людей і співтовариств. Потреба в безпеці належить до базисних і мотиваційних механізмів людської життєдіяльності, як у будь-яких інших живих істот [9].

Безпека – складне соціальне явище, що виявляється в таких аспектах, як: потреба, інтерес, відчуття, мета і результат спеціалізованої діяльності тощо. У процесах функціонування соціальних систем безпека має істотне значення, оскільки небезпечні умови не сприяють продуктивній праці, спричиняють необхідність витратити зусилля і ресурси на боротьбу з небезпеками [5]. Не випадково Ш. Монтеск'є у своїй фундаментальній праці «Про дух законів» ще у 1748 р. зауважував, що безпека – перша форма свободи, створює необхідні передумови для творчої діяльності людей, поліпшення їх добробуту і збільшення суспільного багатства. Як правило, витрати на безпеку становлять вагомий частку в державному бюджеті, бюджетах корпорацій і приватних осіб, але вони завжди виправдані й необхідні.

На початку ХХІ ст., незважаючи на великі досягнення науково-технічного прогресу, безпека залишається однією з центральних проблем цивілізаційного розвитку. Це обумовлено активізацією небезпечних природних і техногенних процесів, порушенням екологічного балансу і деградацією природного середовища, зростанням масштабів негативних наслідків техногенних катастроф. Значне погіршення природно-техногенної ситуації спостерігається не тільки на локальному й регіональному, але й на глобальному рівнях. Тому пріоритетною постає проблема забезпечення безпеки життєдіяльності людини, суспільства й держави в умовах можливої реалізації природних і техногенних загроз.

Вітчизняними та зарубіжними науковцями розроблено теоретико-методологічні основи якісної та кількісної оцінки природно-техногенних ризиків, методи їх мінімізації. Проблемам управління ризиками надзвичайних ситуацій природно-антропогенного походження присвячені наукові доробки В. Акімова, Н. Асамбаєва, Б. Данилишина, В. Ковтуна, А. Степаненко, А. Качинського, Ю. Холмогорова, Б. Порфир'єва. Водночас аналіз останніх досліджень і публікацій свідчить про фрагментарність